

УДК 34 (477.83/86) (091)
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2022.3>

В. В. Грицько
orcid.org/0000-0001-6213-749X
доктор філософії,

старший викладач кафедри географії та суспільних дисциплін
Мукачівського державного університету

ЮЛІАН РОМАНЧУК – ВІЦЕ-ПРЕЗИДЕНТ ВІДЕНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (1883–1918 РР.)

Наприкінці XIX – на початку XX ст. стрижнем польсько-українського протистояння, який визначав подальший політичний, соціально-економічний та національно-культурний розвиток обох народів, було внесення істотних змін в систему виборів до австрійського парламенту та Галицького сейму. Від результатів проведення реформ могло істотно змінитися не лише становище поляків і українців у складі Австро-Угорщини, а й їх взаємовідносини.

Вивчення парламентської діяльності Ю. Романчука у контексті польсько-українських відносин у цей період, подолання успадкованих з минулого нашарувань, має вагоме теоретичне й практичне значення для розбудови парламентаризму.

Висвітлення діяльності окремих українських політиків цього періоду, зокрема, Ю. Романчука а також їх праця у процесах реформування виборчих систем до центрального і крайового законодавчих органів дозволяє чітко простежити й усвідомити суть міжнаціонального протистояння, показати та оцінити значення реформ для реалізації національно-державних устремлінь українців.

Життєвий шлях Ю. Романчука влучно охарактеризував його сучасник І. Сохоцький: «Дев'ятдесят літ його життя – це ціла епоха в житті нашого народу. У тім часі пережив він «весну народів 1848 року» та зв'язані з нею великі надії, розчарування й упадок політичної думки 1860–80-х років, відродження її та щораз бистріший розвиток на всіх ділянках національного життя, що довів до створення на галицькій землі незалежної української держави в 1918 році. В праці над розвитком народу стояв Романчук завжди в перших рядах» [1, с. 109].

Упродовж 1891–1897 рр. і 1901–1918 рр. він, член австрійського парламенту (1907–1910 рр., 1916–1917 рр. голова УПР, з 1910 р. – віце-президент парламенту). Усі ці роки Ю. Романчук проживав у Відні, столиці Австро-Угорської імперії.

Будучи депутатом до австрійського парламенту, він усіма способами відстоював права свого народу, скеровував свою парламентську діяльність на подолання проблем у соціально-економічній сфері, розвитку культурно-освітнього життя українства в Австро-Угорщині [2].

Відтак, проаналізувавши парламентську діяльність Ю. Романчука можна стверджувати, що парламентар захищав та виборював права українців, гостро критикуючи віденський уряд та польське керівництво Східної Галичини. Багато-векторність постулатів політика з парламентської трибуни під час депутатства, вражають [3].

Ю. Романчук завжди об'єктивно відображав становище українського народу. Це заставляло його займати опозиційну позицію до уряду. Спільно із однодумцями часто голосував проти найважливіших проектів держави дотримуючись звичайної парламентської практики розділяючи потреби держави від потреб уряду. Та все ж, попри неприхильність до уряду, разом з товаришами голосували за затвердження бюджетів, стверджуючи, що потреби держави важливіші, а ніж відносини з тимчасовим урядником. Відтак, українські депутати, особливо східно-галицького мандату, сподівались, що в майбутньому будуть прийняті до уваги потреби українського народу [4, с. 936].

На думку політика, уряд повинен був зважати на нагальні потреби народів Австро-Угорщини спрямовані на забезпечення їх існування і побутових потреб. Серед народів, чиї потреби були найбільш нагальними на той момент були в першу чергу українці.

Як голова Українського парламентського клубу Ю. Романчук виступав в австрійському парламенті щодо способу проведення виборчої реформи. Основна вимога – здійснити розподіл мандатів не за територіальним принципом, а за національними виборчими округами та не допустити нерівноправних виборів у Галичині порівняно з іншими округами. Заборонити місцевій владі відкрито сприяти польському електорату, змінити правила про виборчі комісії з метою усунення зловживань на виборах, створити верховний трибунал для їх розслідувань, дотримуватися співвідношення між податковою та виборчою спроможністю, рівнем культури та іншими обставинами, які давали право громадян на участь у виборах [5, с. 34].

При обговоренні правок до виборчої реформи Ю. Романчук переконував депутатів у тому, що 3,5 млн українців – вірний, тихий, але водночас бідний і знедолений народ монархії, водночас, він ще й позбавлений своїх представницьких прав

і цим не переймалася ані влада, ані жодна з партій коаліції [6, s. 17900]. За його підрахунком, українці, повинні були мати 46 депутатів у імперській Раді, а не шосту частину з цього. Реформи уряду він вважав фіктивними та формальними, які не відповідали вимогам часу [6, s. 17900].

У парламентських дебатах Ю. Романчук захищав конституційні права усіх народів імперії, але найбільше вболівав за долю українського народу. Критикуючи звіт членів уряду і депутатів владної коаліції, які у 1894 р. відвідали Східну Галичину і давали високу оцінку її розвитку, наголошував, що вони бачили її лише з одного боку – зручного для себе. Не дивно, що члени уряду вимагали припинити легенди про важку долю селянства, і дивувались, чому українці мають таке мале представництво в імперській Раді. Населення Східній Галичині не мало інформації про конституційні закони, національну і політичну рівність та свободу. За словами Ю. Романчука «У Галичині вся влада в руках представників польської партії, яка складається в більшості з дворянства і при цьому правління землі, яке саме виходить з цієї партії і вона слідує за ним» [7, s. 17901].

Одночасно із загальнодержавними справами, Ю. Романчук у своєму виступі вимагав, щоб уряд однаково ставився до усіх країн монархії. Насамперед йдеться про рівне число представництва депутатів, однакову кількість середніх, фахових шкіл, закладів учительської освіти, розвитком залізниць й інших засобів комунікації, промисловості і сільського господарства, часткового регулювання водного господарства, дієвого політичного управління і юстиції. На його думку, це сприяло б подоланню нерівності [8, s. 19786]. Така постановка питання могла бути вирішена лише при умові, якщо б чиновники переймалися державними справами, не враховуючи симпатій і побажань з політичних, національних або соціальних та партійних міркувань.

Ю. Романчук стверджував, що парламент, у багатьох випадках просто «машинально приймає закони», більшість з яких не обговорювалися і не голосувалися належним чином. Усю провину за це політик покладав на президію та уряд, що хотіли затвердити якомога більше законів, вигідних лише для влади [9, s. 25832].

Масова міграція населення зі Східної Галичини стала ще одним болючим питанням, яке піднімав Ю. Романчук у стінах парламенту. Завдяки йому, це привернуло значну увагу не тільки в державних структур а й за кордоном. Комітету з кримінального права у своїх доповідях та звітах зазначав що: причинами цьому були несприятливі економічні умови, що призвели населення до еміграції [9, s. 25832].

Чисельність населення, що бажали покинути Східну Галичину постійно зростала. 28 червня

1895 р. Ю. Романчук наголосив у парламенті, що селяни зважуються на цей крок «не з великої пристрасті до подорожей, а через гірку нужду, щоб втекти від мучительного голоду або взагалі не рідних відносин у своїй Батьківщині» [10, s. 19787]. Політик доводив, що польські посадовці призвели до того, що невеликі земельні ділянки, що були увласності селян, не могли прогодувати населення, що постійно зростало. Водночас влада не пропонувала населенню інших шляхів заробітку. Відтак, сотням робітників, що бажали виїхати до США, було відмовлено у видачі паспортів [10, s. 19787].

В цьому контексті парламентар нагадав про 4-ту статтю конституції яка гарантувала кожному громадянину імперії не лише право вільного переміщення, а й свободу переселення, за винятком військовозобов'язаних. Ю. Романчук зауважив уряду, що такі дії влади незаконні, а також політично небезпечні. Таким чином забезпечували великим землевласникам дешевих робітників» [10, s. 19787].

Для вирішення цієї проблеми, політик пропонував парламенту зупинити міграцію українців шляхом створення нових робочих місць, додаткових джерел заробітку і збільшення денної оплати праці, а тих, хто виїхав, взяти під свій захист і нагляд [10, s. 19787].

Неодноразово Ю Романчук оголошував в парламенті про проблеми українців при проходженні військової служби. Насамперед, політик вважав, що потреби в утриманні чисельної армії були зайвими і збитковими. Варто згадати, що 30 % солдатів строкової служби збройних сил Австро-Угорської монархії складали юнаки-українці [11, s. 1333]. Попри бажання солдатів, українська мова мало використовувалась в армії. На переконання парламентаря, рідна мова має своє власне значення для солдатів, як і в цілому для нації. Як приклад, він наводив кадетську школу в Львові, у якій українська мова була знехтувана повністю [12, s. 1335].

Релігійні питання також були проблемою в житті солдатів. Люди доволі часто скаржились парламентарю, що релігійні свята українців, навіть найбільші, не дотримувались армійським командуванням, що солдати-українці, особливо ті, які знаходились за межами країни, та й ті, які служили в країні, під час великих свят, примушувались до виконання важких робіт. Коли члени їх родин святкували Великдень, вони проводили ці дні у напруженій роботі з думкою про Батьківщину [13, s. 1336].

Намагався Ю. Романчук підтримувати й освітні потреби українських солдатів у період проходження строкової служби в армії [11, s. 1333]. В своїй більшості солдати з Галичини та Буковини були неграмотними. Відтак, політик запропонував «національну асоціацію освіти» українців,

щоб під час служби їх навчали читати і писати. Не отримавши підтримки з даного питання Ю. Романчук вислови протест у парламенті щодо прийняття аналогічної пропозиції, запропоновану польським представництвом щодо солдатів-поляків [14, с. 1334].

Отже, упродовж 25-ти років Ю. Романчук депутат австрійського парламенту. В 1907–1910 рр. і 1916–1917 рр. – голова УПР, з 1910 – віце-президент парламенту. Багаторічний керівник нечисленної української парламентської групи, боровся за права української мови, за збільшення кількості шкіл у Галичині і проти адміністративного свавілля. Його становище в українському представництві було впливовим, а після обрання головою української парламентської репрезентації і віце-президентом палати депутатів – стало визначальним [2, с. 134].

Під керівництвом Ю. Романчука зусилля українського парламентського представництва скеровувалися на зростання політичного впливу українців, залучення важелів державної політики до розв'язання українсько-польського конфлікту, досягнення українцями низки практичних здобутків у культурно-освітній та економічній сфері. У роки, що безпосередньо передували початку Першої світової війни, українське парламентське представництво зосередилося на виборчій реформі до Галицького сейму й заснування українського університету у Львові.

Українське парламентське представництво, очолюване Ю. Романчуком досягнуло певних успіхів, однак його діяльність не була позбавлена недоліків, одностайності та внутрішніх конфліктів. Неодноразово Ю. Романчуку доводилося примирювати опонентів. Внутрішньо і зовнішньо-фракційні протистояння не тільки псували авторитет фракції, а й інколи негативно позначалися на кінцевому результаті.

Аналізуючи парламентську діяльність Ю. Романчука, можна зробити висновок про те, що в умовах польської переваги у Галичині та її впливу на австрійський уряд, українська політика не могла мати надто значних результатів. Водночас українське представництво у центральному парламенті стало важливим чинником, з яким доводилося рахуватись. Як голова українського парламентського представництва, Ю. Романчук особисто вів переговори з політичних питань з австрійськими прем'єр-міністрами та цісарем, входив до політичної еліти Австро-Угорщини.

Література

1. Сохоцький І. Юліан Романчук. Історичні постаті Галичини XIX – XX ст. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1961. 212 с.
2. Пилипишин О. І. Парламентська діяльність Юліана Романчука (1883–1918 рр.) [Текст]: дис. ... канд.

іст. наук: 07.00.01 / О. І. Пилипишин; ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2012. 209 с.

3. Австрійська національна бібліотека. – Режим доступу: www.alex.onb.ac.at (дата звернення 05.08.2022).

4. Republik Österreich. Parlamentsdirektion (Abt. Parl.Dok./Archiv) Parl. Dokumentation, Archiv und Statistik Wien, Parlament Stenographischen Protokolen des Abgeordnetenhauses. 25. Sitzung der XI. Session am 19. Juni 1891. P. 936.

5. Боротьба українців у віденському парламенті за загальне виборче право і національну автономію (зокрема в роках 1905–1907) / Т. Цецюра. *Український історик*. Нью-Йорк–Торонто–Мюнхен. 1980. Ч. 1. С. 23–44.

6. Republik Österreich. Parlamentsdirektion (Abt. Parl.Dok./Archiv) Parl. Dokumentation, Archiv und Statistik Wien, Parlament Stenographischen Protokolen des Abgeordnetenhauses. 360. Sitzung der XI. Session am 27. März 1895. P. 17900.

7. Republik Österreich. Parlamentsdirektion (Abt. Parl.Dok./Archiv) Parl. Dokumentation, Archiv und Statistik Wien, Parlament Stenographischen Protokolen des Abgeordnetenhauses. 360. Sitzung der XI. Session am 27. März 1895. P. 17901.

8. Republik Österreich. Parlamentsdirektion (Abt. Parl.Dok./Archiv) Parl. Dokumentation, Archiv und Statistik Wien, Parlament Stenographischen Protokolen des Abgeordnetenhauses. 401. Sitzung der XI. Session am 28. Juni 1895. P. 19786.

9. Republik Österreich. Parlamentsdirektion (Abt. Parl.Dok./Archiv) Parl. Dokumentation, Archiv und Statistik Wien, Parlament Stenographischen Protokolen des Abgeordnetenhauses. 508. Sitzung der XI. Session am 6. Juni 1896. P. 25832.

10. Republik Österreich. Parlamentsdirektion (Abt. Parl.Dok./Archiv) Parl. Dokumentation, Archiv und Statistik Wien, Parlament Stenographischen Protokolen des Abgeordnetenhauses. 401. Sitzung der XI. Session am 28. Juni 1895. P. 19787.

11. Republik Österreich. Parlamentsdirektion (Abt. Parl.Dok./Archiv) Parl. Dokumentation, Archiv und Statistik Wien, Parlament Stenographischen Protokolen des Abgeordnetenhauses. 21. Sitzung der XX. Session am 24. Februar 1910. P. 1333.

12. Republik Österreich. Parlamentsdirektion (Abt. Parl.Dok./Archiv) Parl. Dokumentation, Archiv und Statistik Wien, Parlament Stenographischen Protokolen des Abgeordnetenhauses. 21. Sitzung der XX. Session am 24. Februar 1910. P. 1335.

13. Republik Österreich. Parlamentsdirektion (Abt. Parl.Dok./Archiv) Parl. Dokumentation, Archiv und Statistik Wien, Parlament Stenographischen Protokolen des Abgeordnetenhauses. 21. Sitzung der XX. Session am 24. Februar 1910. P. 1336.

14. Republik Österreich. Parlamentsdirektion (Abt. Parl.Dok./Archiv) Parl. Dokumentation, Archiv und Statistik Wien, Parlament Stenographischen Protokolen des Abgeordnetenhauses. 21. Sitzung der XX. Session am 24. Februar 1910. P. 1334.

Анотація

Грицько В. В. Юліан Романчук – віце-президент Віденського парламенту: деякі аспекти політичної діяльності (1883–1918). – Стаття.

У статті концептуально висвітлено парламентську діяльність Ю. Романчука в окреслений період. Проаналізовано та узагальнено досвід функціонування парламентських структур досліджуваного періоду; з'ясовано основні чинники, що впливали на їх роз-

виток; визначено місце парламентської діяльності Ю. Романчука у збереженні національних політичних традицій; з'ясовано значення політичних гасел та ідей в суспільному поступі українства Східної Галичини; визначено вплив українського політикуму на національне виховання молоді; з'ясовано його роль у забезпеченні права українців на вільний розвиток національної культури. Доведено, що парламентська діяльність Ю. Романчука виступала рушійною силою і складовою частиною загальноукраїнського партійно-політичного поступу, сприяла формуванню національної свідомості українців.

Завдяки системному підходу у вивченні депутатської діяльності Ю. Романчука відкриваються можливості для реконструкції взаємозв'язку всіх ланок українсько-польських відносин протягом останніх двох століть. На основі українських та польських джерел важливо з'ясувати роль і внесок представників українського народу в процес демократизації тогочасного суспільства. Боротьба за розвиток демократичних засад у державі, парламентаризм, удосконалення законодавства та справедливості застосування його норм завжди впливали на долі народів та їх видатних представників.

Зусиллями української парламентської делегації під керівництвом Ю. Романчука були спрямовані на зростання політичного впливу українців у державі, залучення важелів державної політики до вирішення українсько-польського конфлікту, досягнення українцями низки практичних здобутків у культурно-освітній, та економічній сфері.

Вивчення парламентської діяльності Ю. Романчука у контексті польсько-українських відносин у цей період, подолання успадкованих з минулого наслідків, має вагомий теоретичний і практичний значення для розбудови парламентаризму.

Висвітлення діяльності окремих українських політиків цього періоду, зокрема, Ю. Романчука а також їх праця у процесах реформування виборчих систем до центрального і крайового законодавчих органів дозволяє чітко простежити й усвідомити суть міжнародного протистояння, показати та оцінити значення реформ для реалізації національно-державних устремлень українців.

Ключові слова: парламент, подання, Східна Галичина, австрійський парламент.

Summary

Hrytsko V. V. Julian Romanchuk – vice-president of the parliament of Vienna: some aspects of political activity (1883–1918). – Article.

In Ukrainian historiography, Yu. Romanchuk's participation in Polish-Ukrainian parliamentary relations of the late 19th and early 20th centuries. was hardly considered in the context of the struggle of two peoples for democratic rights. Its study mainly concerned various periods of the 19th century. Moreover, the researchers' attention was generally focused on the activities of the Ukrainian faction of the Galician Diet and the Vienna Parliament. The layer of the problem of reforming the elections to the Austrian parliament, in which both Polish and Ukrainian political forces led by Y. Romanchuk were interested, fell out of sight. The so-called "Polish question" remained in the "shadow", because at that time the Poles also did not have their own state. The struggle for the reform of the system of elections to the Galician Diet became particularly acute after the adoption of the draft reform of parliamentary elections. It is obvious that these reforms should be considered as a whole in order to more clearly establish the cause-and-effect relationships in the confrontation between Polish and Ukrainian politicians in Eastern Galicia at the beginning of the 20th century.

Thanks to the systematic approach in the study of Y. Romanchuk's parliamentary activity, opportunities are opened for the reconstruction of the interconnection of all links of Ukrainian-Polish relations during the last two centuries. Based on Ukrainian and Polish sources, it is important to find out the role and contribution of representatives of the Ukrainian people in the process of democratization of society at that time. The struggle for the development of democratic foundations in the state, parliamentarism, improvement of legislation and the justice of applying its norms have always influenced the fate of peoples and their prominent representatives.

The efforts of the Ukrainian parliamentary delegation under the leadership of Yu. Romanchuk were directed at the growth of the political influence of Ukrainians in the state, the involvement of the levers of state policy in the resolution of the Ukrainian-Polish conflict, and the achievement of a number of practical achievements by Ukrainians in the cultural, educational and economic spheres.

Key words: parliament, submission, Eastern Galicia, Austrian parliament.